

SOCIAL SECURITY AND SOCIAL PROTECTION

Abstract: People in social and / or health risk often fall out of the First Social Security Network and are covered by the Second Social Protection Network, which requires the systematic improvement and modernization of social security and social assistance systems as well as social services.

Author information:

Gyulnihar Nedzhib
PhD
at Konstantin Preslavsky University of Shumen
✉ g_nedjib@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
social policy, social security, social protection, social assistance, social services

Социалната политика е специфична дейност за регулиране на социални отношения между различни по своето социално положение социални субекти. Тя дава възможност да се търсят неравенствата в икономическите позиции на индивидите във връзка със собствеността, труда, здравеопазването и т.н. Осъществява се от държавни и недържавни органи и организации, от отделни партии, доброволни сдружения, отделни лица в качеството им на политически функционери като мотивите за упражняването на социалнополитическа дейност са интересите. Основните категории на социалната политика са социалната сигурност и социалната защита. Те са насочени едновременно към всички индивиди в обществото при настъпването както на предварително регламентирани, така и на инцидентно възникналите рискове в даден момент.

Социална сигурност

Една от крайните цели на социалната политика е социалната сигурност. Социалната сигурност е *теоретическата* страна на социалната политика и е система от обществени правила, мерки, социални плащания, насочени към съхраняване достойното съществуване на всеки човек, намиращ се в различно от обичайното жизнено положение.

Важно е да се отбележи, че тук се имат предвид не само мерките за хората в здравен и/или социален риск, но и *превантивната подкрепа* от страна на правителствени и неправителствени органи и организации за осигуряване благоденствието на гражданите. Социалната сигурност цели успешната адаптация и интеграция на личността в социума и постигането на кохезия в обществото.

Основни принципи на социалната сигурност са:

- ✓ личната отговорност;
- ✓ колективност и солидарност;
- ✓ разпределяне тежестите между различни периоди на жизнения цикъл;
- ✓ разпределяне тежестите между поколенията.

Социална защита

Тя е *функционалната (практическата)* страна на социалната политика. Това са средствата и механизмите за постигане на социална сигурност. Социалната защита е комплекс от организирани обществени структури и осъществяваните от тях дейности, които имат предназначението да гарантират на индивида и на отделните групи колективна сигурност т.е. това са *институциите и дейността им* за осигуряване на колективно организирана защита в определени случаи.

Социалната защита включва *две социалнозащитни мрежи*, а именно:

- ✓ Първа социалнозащитна мрежа – включва социалното осигуряване, което бива пенсионно, здравно, за безработица и обезщетения;
- ✓ Втора социалнозащитна мрежа – включва социалното подпомагане и услугите.

Механизмите на социалната защита са осигурителните вноски и осигурителните плащания, социалното подпомагане и услугите.

Първата социалнозащитна мрежа

Системата за *социално осигуряване* търпи преструктуриране през последните години. Настъпва либерализиране на осигурителните отношения, което се изразява в освобождаването на осигурителната система от монополизма на държавата.

Днес социалното осигуряване зависи от свободната конкуренция, индивидуалната справедливост и предприемачеството в осигурителната дейност. Системата се базира на демократичния избор и самоотговорността за бъдещата социална защита.

Социалното осигуряване е особен вид социално-икономическа дейност, изразяваща се в набирането, финансовото управление и изразходването на активи, придобити от осигурителни вноски на фирми, работодатели, осигурени лица и трансфери на държавата.

Лицата се гарантират срещу настъпването на определен социален риск или неработоспособност посредством определена сума от парични средства, които компенсират в по-малка или в по-голяма степен загубата на техния трудов доход.

Четири вида социално осигуряване се базират на следните осигурителни фондове:

- ✓ фонд "Пенсии";
- ✓ фонд „Трудова злополука и професионална болест“;
- ✓ фонд „Общо заболяване и майчинство“;
- ✓ фонд „Безработица“.

Средствата от фондовете се изразходват основно за покриване на настъпилите социални рискове.

Пенсионно осигуряване

От 2000г. в България се извършва реформа в пенсионната система и се приема *тристълбов модел пенсионно осигуряване*.

Първи стълб – Държавно обществено осигуряване (ДОО) или Задължително основно пенсионно осигуряване. Той е изграден на разходо-покривен (солидарен) принцип – с вноските на работещите се изплащат пенсиите. Управлява се от НОИ за сметка на фонд „Пенсии“. Осигуряването е задължително и обхваща цялото работещо население на страната.

Втори стълб – Допълнително задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО). Той е изграден на капиталов принцип т.е. средствата на всяко осигурено лице се натрупват по негова

индивидуална партия, на базата на която се изчислява пенсията му. ДЗПО се осъществява от частни пенсионносигурителни дружества чрез управляваните от тях универсални и професионални пенсионни фондове. В универсален пенсионен фонд се осигуряват всички работещи, родени след 31.12.1959г., а в професионален – всички работещи, полагащи труд от I и II категория, независимо от възрастта им.

От 01.01.2015г. осигуряването за втория стълб, по избор на лицето, може да се извършва и към фонд „Пенсии” на ДОО, с увеличена осигурителна вноска в размера на вноската за УПФ.

Осигуряването за втория стълб е задължително.

Трети стълб – Допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Той също е изграден на капиталов принцип. И тук средствата се натрупват по индивидуална партия за всяко осигурено лице. Доброволните пенсионни фондове се управляват от същите пенсионноосигурителни дружества. Участието обаче е *доброволно*.

Краткосрочно осигуряване (обезщетения):

- обезщетения при временна неработоспособност и трудоустрояване;
- обезщетения за майчинство;
- осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

Здравно осигуряване – НЗОК осъществява задължителното здравно осигуряване в съответствие със Закона за здравното осигуряване, действащото законодателство и правилника.

Основната цел на здравното осигуряване у нас е да се осигури и гарантира свободно и равнопоставено допускане на здравно осигурените лица до лекарска помощ чрез съществуването на определен по вид, обхват и обем пакет от здравни услуги, както и свободното избиране на изпълнители, сключили договори с районните здравноосигурителни каси.

Здравното осигуряване е предназначено за покриване на разходите по профилактика, лечение и рехабилитация при заболяване.

Осигуряване при безработица – Съгласно Закона за насърчаване на заетостта целта е да се изпълнява държавна политика по насърчаване на заетостта като се осигури защита на пазара на труда, професионално информиране и консултиране, професионално и мотивационно обучение на безработни и заети лица, както и извършване на посредническа дейност по информиране и наемане на работа.

Втората социалнозащитна мрежа

Социално подпомагане

Потребността от социални помощи се поражда на базата на незадоволената човешка нужда.

Основни принципи на социалното подпомагане:

- ✓ паритетност – активно сътрудничество на държавни органи, общини, синдикати, нестопански организации;
- ✓ обществена солидарност – възпитаване членовете на обществото за проява на щедрост към лица в нужда;
- ✓ приоритетно обслужване – предоставяне на социални услуги на клиента, а не обслужване на обществените интереси за сметка на клиента;
- ✓ свобода на избора – нуждаещите се да имат възможност сами да избират видовете социални помощи и услуги;
- ✓ необходимата достатъчност и периодичност – от една страна предоставяне на такава помощ респ. услуга, която да съдейства за подобряване на жизнения стандарт, а от друга

помощта (услугата) да се предоставя с определена периодичност, с цел стабилизиране на жизнения стандарт и ограничаване на възможността за повторно възникване на необходимост от социално подпомагане;

- ✓ цялостност – единство и взаимна връзка между различни видове и форми на социалното подпомагане;
- ✓ информационна обвързаност на всички структури и процеси, които се отнасят до социалното подпомагане;
- ✓ проверка на нуждата.

Социалното подпомагане бива два вида: в пари и в натура.

Социалните помощи са три вида, а именно:

- ✓ месечни – изплащат се всеки месец на най-слабите във финансово отношение лица и семейства, докато са налице условията за тяхното отпускане;
- ✓ еднократни – при инцидентно възникнали здравни, образователни, комунално-битови и др. нужди;
- ✓ целеви – за отопление, за изплащане на наем на общинско жилище, за издаване на лична карта и други.

Социални услуги

От 2000-та година Р. България провежда целенасочена *реформа и в сферата на социалните услуги*, насочена към деинституционализация (частично закриване на институции) и децентрализация (увеличаване правомощията на местните власти и на различните доброволни сдружения и образувания). От специализирани институции се преминава към създаване на социални услуги в общността (в семейна среда или в близка до семейната – личен асистент, социален асистент, домашен помощник, домашен социален патронаж, дневен център, защитено жилище, приемна грижа и т.н.). Отговорностите за управлението се поемат от общините, които си партнират с различни частни доставчици при реализирането на социалните услуги.

Актуални проблеми при двете социалнозащитни мрежи

Основни проблеми на Първата социалнозащитна мрежа:

- ✓ негативни тенденции при демографските процеси – силно се стеснява базата за формиране на приходите за социално осигуряване поради ниската раждаемост и стареене на населението. Прогресивно се увеличават разходите за осигуряване в резултат на нарастване броя на неработоспособните поради стареене и степен на увреждане, както и на удължаване на средната продължителност на живота на пенсионерите. *За намаляване на негативните тенденции* се въвежда либералния принцип за повече самоотговорност на индивидите чрез въвеждането на лични осигурителни вноски; създава се частноуправляван осигурителен сектор и се повишават изискванията към осигурените за получаване право на осигурителни плащания; увеличава се възрастта за пенсиониране; разширява се периода за изчисляването на пенсиите и т.н;
- ✓ висок брой на „инвалидните” пенсии;
- ✓ спад в броя на осигурените лица;
- ✓ висок дял на „сивия сектор” в осигурителната система;
- ✓ високия размер на осигурителните вноски – води до тяхната ниска събираемост;
- ✓ финансови затруднения при ранното пенсиониране;
- ✓ нисък размер на пенсии и обезщетения;
- ✓ недоверието на населението към осигурителната система като цяло.

Много и различни са проблемите, които възникват при Втората социалнозащитна мрежа като например:

- ✓ неефективното социално законодателство в областта на социалните помощи;
- ✓ липсата на единен критерий за бедност;
- ✓ ниския размер на паричните социални помощи;
- ✓ неефективното разпределение на средствата – следва да се дава приоритет на финансирането на социалните услуги, предлагани в общността, а не на паричните помощи на лица в трудоспособна възраст, в добро здравословно състояние;
- ✓ спорната ефективност на програмите за субсидирана заетост;
- ✓ липсата на обосновани критерии за подпомагане;
- ✓ недостатъчните усилия от страна на социалните работници за създаване на уменията „помощ за самопомощ“ на клиентите, а не подкрепа на тенденцията за доживотна помощ от държавата;
- ✓ некомпетентността и неотзивчивостта на социалните работници;
- ✓ непознаването от страна на работещите в сферата на социалните услуги с Философията за независим живот и основните характеристики на услугата „Лична помощ“;
- ✓ неравномерното развитие на територията на страната на услугите за деца;
- ✓ липсата на услуги за превенция и подкрепа на семействата;
- ✓ смесването на участниците в процеса на децентрализация;
- ✓ неравнопоставеността на доставчиците на социални услуги (от една страна държава и община, от друга – НПО и бизнес);
- ✓ липсата на ясни критерии и стандарти за качеството на предоставяните услуги;
- ✓ непознаването и недоверието между партньорите в сферата;
- ✓ непривличането на повече НПО за подпомагане работата на втората социалнозащитна мрежа – подходящи са тези, които извършват социална и хуманитарна дейност като това трябва да става напълно доброволно, без оказване на какъвто и да е натиск и съдействието им да се търси само при неотложни нужди;
- ✓ ограничените финансови средства за социални услуги;
- ✓ недостатъчната активност на бенефициентите при изготвянето, организирането и предлагането на социални услуги.

Социалната политика чрез социалната сигурност и социалната защита се стреми да защити хората от рисковете, които не могат с индивидуални мерки да бъдат преодолени. Ето защо целенасочено и системно следва да се работи за усъвършенстването на системата за социално осигуряване като за целта трябва да се гарантира по-голям достъп до социалното осигуряване и повече средства за пенсии и обезщетения за деца. За ограничаване на социалната диференциация и осигуряване благосъстоянието на рисковите групи е необходимо и модернизиране на системата за социално подпомагане като за целта трябва да се предлагат по-богата гама от социални услуги, предлагани в общността, както и да се работи в насока за пълноценното и ефективно включване на месечно подпомаганите лица в тях.

References:

1. Bлагочева, Н. Osiguritelni sistemi i fondove. V., 2012.
2. Браjkова, Т. Teoriya na sotsialnata politika (Theory of social policy). S., 2000.
3. Димова, Д., И. Кусев. Sotsialna poitika i sotsialni deynosti (Social policy and social activities). Trakiya – M, S., 2003.
4. Димова, Д. Osiguritelni i sotsialnozashtitni strategii. S., 1999.
5. Косев, Г., В. Георгиева. Sotsialnata rabota v sferata na sotsialnoto podpomagane. Shumen, 2003.
6. Косев, К. Sotsialno osiguryavane v Balgariya: Pravo, vaprosi, kazusi I zadachi. Svishtov, 2005.
7. Кусев, И. Osnovi na sotsialnata rabota. S., 1998.
8. Кусев, И. Upravlenie na sotsialnite deynosti. Shumen, 2004.
9. Тофлар, А. Prognozi i predpostavki (Forecasts and prerequisites). S. 1992.
10. Холюстова, Е. I. Sotsialnaya politika. “Yurait”, 2015.
11. G. Esping-Andersen. The Three Words of Welfare Capitalism. Cambridge, 2004.
12. Jillian A. Jimenez. Social Policy and Social Change: Toward the Creation of Social and Economic justice.